

ВІДГУК

офіційного опонента доктора мистецтвознавства, професора

Черепанина Мирона Васильовича

на дисертацію

Мотузка Дмитра Федоровича

«Еволюція українського акордеонного мистецтва: традиційні та сучасні аспекти», подану на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво

Актуальність теми дисертації. Сучасне акордеонне мистецтво тісно пов'язане з різними жанрами музичного виконавства, які здобули міцні позиції в Україні й світі. В контексті глобалізаційних та модернізаційних змін у суспільстві, культурі і мистецтві спостерігається посилений інтерес до нових різновидів інструментального втілення, сутність якого визначається самобутністю і художньо-мистецькою значущістю. Стрімка еволюція українського акордеонного мистецтва від періоду його становлення до функціонування в сучасних умовах відбувалася особливо інтенсивно у другій половині XX – початку XXI століття. Цей період становить яскраву сторінку мистецтва українських та зарубіжних акордеоністів, виконавська майстерність яких здобула широке міжнародне визнання й активно функціонує у світовому контексті. З огляду на розгляд цієї проблеми на прикладі європейських традицій та досягнень української акордеонної школи, дисертація Мотузка Д. Ф. видається актуальною.

2. Наукова новизна дослідження. У дисертації вперше в українському музикознавстві окреслено перспективи розвитку акордеонного мистецтва України у XXI ст., здійснено системний аналіз еволюції акордеонного мистецтва (традиційні народні та сучасні академічні форми виконавства), визначено та обґрунтовано специфіку української акордеонної школи, виявлено відмінності українських традицій українських традицій акордеонного виконавства від європейських та їх внесок у світову музичну культуру, обґрунтовано вплив цифрових технологій, електронної музики, різноманітних

експериментальних проєктів на розвиток сучасного акордеонного мистецтва України.

3. Теоретичне і практичне значення дисертації. Матеріали дисертації пропонується використовувати в якості теоретичного та методичного доповнення до вивчення курсів історії української музики в закладах вищої освіти у програмах спецкурсів, семінарів, дисциплін з культурології, мистецтвознавства, теорії та історії народно-інструментального мистецтва та науковій діяльності у подальшому дослідженні напрямів і тенденцій розвитку акордеонного мистецтва в Україні.

4. Структура та зміст дисертації, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу. За структурою, змістом, обсягом та оформленням дисертація Мотузка Д. Ф. відповідає усім встановленим вимогам. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (161 найменування) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 189 сторінок, основний текст викладено на 159 сторінках.

5. Наукова обґрунтованість результатів дослідження обумовлена науковим опрацюванням теоретичних праць історичного, музикознавчого, культурологічного та гуманітарного профілів, поглибленим аналізом значного обсягу музичного матеріалу, який дозволив визначити традиційні історичні та актуальні сучасні аспекти українського акордеонного мистецтва, представленого у комплексному теоретичному осмисленні процесу його еволюції. Наукові положення та ідеї автора є теоретично й емпірично обґрунтованими і науково доведеними.

6. Рівень виконання поставленого завдання. Мета дослідження обумовила виконання цілої низки завдань у сформованій автором логічній послідовності. Для її здійснення здобувач обрав відповідний комплекс загальних та спеціальних методів: аналіз і синтез, історико-логічний, порівняльний аналіз, структурно-функціональний аналіз, герменевтичний,

теоретико-аналітичний методи. Методологічне підґрунтя дозволило автору розглядати акордеон здійснити цілісний аналіз українського акордеонного мистецтва як у народній, академічній і сучасній музиці, так і контексті соціокультурних процесів. Комплексний підхід до вивчення, теоретичного та практичного матеріалів спонукали до виконання поставленої мети та її завдань, що чітко і комплексно відображено у загальних висновках.

7. Апробація результатів дослідження. Повнота викладу основних результатів у наукових публікаціях. Дисертація Мотузка Д. Ф. пройшла достатньо ґрунтовну апробацію відповідно до вимог, які висуваються Міністерством освіти і науки України. Результати дослідження викладено у шести публікаціях, зокрема: три статті у фаховому виданні України, три праці апробаційного характеру. В усіх опублікованих матеріалах відображені основні ідеї дослідження.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Викладені у дисертації та апробаційних матеріалах положення та висновки є оригінальними, чітко продуманими та обґрунтованими. У тексті не виявлено ознак некоректного цитування і запозичень. Все це свідчить про дотримання автором правил академічної доброчесності.

9. Дискусійні положення та зауваження.

Вступ. *У Вступі дисертації варто було б ширше розкрити питання актуальності дослідження. Два короткі абзаци на одну неповну сторінку не розкривають суті одного з найважливіших пунктів наукового апарату, а саме – актуальності (с. 12).*

Недосконалим виглядає формулювання мети дослідження. Її концепція не акумулює в собі представлені дев'ять завдань, вирішення яких уособлює саме мета. Більш переконливим варіантом можна запропонувати наступну редакцію: «Метою дослідження є визначення українського акордеонного мистецтва як цілісного багаторівневого явища в системі

традиційних і сучасних аспектів еволюції та практики його інтеграції у світовий культурний простір».

Розділу I. У тексті дисертант повторює повні назви праць зі Списку використаних джерел. Перелік видань не розкриває задекларовані автором «Актуальні питання акордеонного мистецтва у сучасних дослідженнях», а лише перевантажує текст зайвою інформацією. Достатньо було обмежитися покликаннями на джерело із зазначенням порядкового номера в квадратних дужках, а більше приділити увагу на музикознавчому аналізі тієї чи іншої праці.

Некоректною є назва підрозділу 1.2. Становлення акордеонного мистецтва на території Європи». Територія – це місце розташування, а мистецтво існує в країнах Європи (у європейських країнах). В тексті підрозділу використовуються риторичні формулювання речень, які не дають конкретної відповіді. Наприклад: «... за версією більшості мистецтвознавців...» (с. 25), «... дехто вважає...», «... інші джерела...» (с. 38).

Дисертант досить цікаво й оригінально описує історію становлення та розвитку виробництва акордеонів на фабриках багатьох європейських країн та США, характеризує діяльність провідних акордеонних фірм, структуру та технічну систему інструментів (Хонер, Паоло Сопрані, Скандаллі, Страделла), з метою полегшення сприйняття матеріалу створив порівняльні таблиці, спираючись в основному на літературу зарубіжних видань.

У розгляді питання розвитку українського акордеонного виконавства, та фабричного виробництва інструментів, автор практично не використовує архівні джерела та праці українських науковців. На жаль, дисертант не врахував дисертаційне дослідження та монографію Олени Рєзнік «Історія промислового виробництва гармонік, баянів й акордеонів України» (Кремінна, 2014). Її праця присвячена дослідженню всього періоду українського акордеонно-баянного інструментарію на Житомирській,

Кремінській, Полтавській і Горлівській фабрик музичних інструментів (гармонік, баянів й акордеонів), висвітлює еволюційний процес музичного асортименту, особливості впровадження нових конструкцій і технологій кожного підприємства. В роботі виявлено досягнення кожної фабрики та визначено їх значення як цілісної і комплексної музичної інфраструктури України.

У підрозділі 2.1. автор аналізує особливості функціонування регіональних шкіл українського акордеонного мистецтва, покликаючись у більшості на дослідження В. Марченка, яких у Списку використаних джерел нараховується 9 (дев'ять) позицій. Непорозумінням є те, що в тексті йде мова про одне, а покликання на автора, який про це вже писав. Наприклад: про постанову ЦК ВКП (б) 1948 р. – покликання на дисертацію В.Марченка (с. 61), згадується думка професора М. Давидова – покликання на дисертацію В. Марченка (с. 65), створення спеціалізованого класу акордеона під керівництвом Є. Черказової – покликання на дисертацію В. Марченка (с. 68). На с. 73 цілий абзац присвячений відомій праці М. Давидова «Теоретичні основи формування виконавської майстерності баяніста (акордеоніста)» – покликання на дисертацію В. Марченка.

Така ж ситуація спостерігається й на інших сторінках дисертації, зокрема у наступному підрозділі 2.2. (с. 95), де виокремлення стилеві течій, запропонованих А. Сташевським та висловлені думки Д. Кужелєва про існування авангардного напрямку в акордеонно-баянній музиці, автор чомусь пропонує звертатися не до публікацій згаданих авторів, а в черговий раз покликається на дисертацію В. Марченка.

Виникають запитання, чи достатньо лише одного покликання на дисертацію В. Марченка для розкриття теми підрозділу 2.1. «Особливості функціонування регіональних шкіл українського акордеонного мистецтва»? Яку новизну містить вже відома й опублікована інформація у розкритті задекларованої у дисертації проблеми?

Позитивне враження складає загальний аналіз матеріалу цього ж підрозділу. Автор згадує провідних випускників класу акордеона НМА ім. П. Чайковського та їх виконавські досягнення під фаховим наставництвом народної артистки України Євгенії Черказової, описує ефективні результати впровадження її новаторської педагогіки, демонструє особисті педагогічні досягнення у підготовці студентів, які здобули звання лауреатів престижних міжнародних конкурсів. Дисертант торкається проблем аналізу освітніх програм для акордеоністів, організації та проведення науково-практичних всеукраїнських та міжнародних конференцій, доводить переваги впровадження в освітню систему музичних академій асистентури-стажування, яка підтверджує пріоритет української академічної акордеонної школи на міжнародному рівні. У дисертації також здійснюється аналіз інших провідних акордеонних шкіл України та їх представників – Харківська, Львівська, Одеська, Донецька, Чернівецька.

Підрозділ 2.2. розкриває проблему композиторської та виконавської творчості відомих представників акордеонного мистецтва (Я. Табачника, В. Ковтуна, Є. Черказової, В. Бесфамільнова, Ю. Теоретичного). Автор здійснює поглиблений аналіз творчості харківського композитора і баяніста А. Гайденка, зокрема його Концерту для акордеона і струнного оркестру «Ессе Ното!» (у перекл. з лат. «Ось людина!»). Дисертант цілком переконливо стверджує, що цей Концерт «є знаковим прикладом поєднання європейської професійної традиції з національними елементами та водночас – яскравим прикладом розвитку акордеонного концерту в українській музиці» (с. 99).

Крім А. Гайденка, до музикознавчого аналізу долучаються твори композиторів і баяністів В. Зубицького, А. Білошицького, В. Власова, А. Сташевського, Я. Олексіва, В. Рунчака, творча діяльність яких сприяє прогресивному розвитку українського акордеонного мистецтва та підносить його до рівня світової музичної культури.

Підрозділ 2.3. присвячений аналізу конкурсно-фестивального руху в акордеонному мистецтві України. Дисертант говорить не лише про його здобутки, але й порушує проблему, пов'язану з викликами сучасного періоду життя. З цією метою автор поглиблює свою увагу на світовій практиці проведення й організації найпрестижніших конкурсів, практика яких позитивно позначилася в українському мистецькому середовищі. Серед найавторитетніших змагань у цій галузі – конкурс акордеоністів у містах Клінгенталь (Німеччина), Кастельфідардо (Італія), Мютціг (Франція). Автор відзначає й те, що переможцями цих престижних конкурсів були відомі українські виконавці (П. Фенюк, А. Стрілець, Д. Султанов, В. Козицький, Є. Черказова та багато інших музикантів). Ці та інші творчі змагання стали прикладом проведення подібних мистецьких акцій в Україні («Кубок Кривбасу», «АссоHolidau», «Perpetum mobile», «Донбас 2001», «Провесінь», «Зірки баяна на Запоріжжі», Візерунки Прикарпаття».

Цілком логічно дисертант відзначає один із важливих етапів процесу підняття престижу виконавства на акордеоні (баяні) – заснування у 2013 році масштабного мистецького проєкту «День українського баяна і акордеона», реалізованого за ініціативи композитора і баяніста Володимира Рунчака та підтримки Національної Всеукраїнської музичної спілки. Цей щорічний фестиваль за участі виконавців з України і зарубіжжя охоплював майже всі регіональні (міські й обласні) центри України.

Розділ 3. Пропонує розгляд сучасних тенденцій українського акордеонного виконавства, зокрема – його популярний естрадно-джазовий напрям. 120 і 121 сторінки автор подає інформацію про акордеон як інструмент, поширення якого відбувалося в Європі та Україні, про його універсальність, здатність легко адаптуватися до різних стилів і жанрів. На підтвердження своєї думки автор покликається на джерело за № 95: Туркевич Л. Музична культура Галичини ХХ століття. Львів, 2017. 364 с. *Однак, такої праці у хорового*

диригента Лева Туркевича не існує і поява цього покликання у Списку використаних джерел потребує додаткового пояснення.

Розгляд питання життєвого шляху та творчих витоків українського композитора Б. Веселовського побудований в основному лише на праці Кармінської Л. В. «Акордеон в українській естрадно-джазовій музиці ХХ ст.» (К, 2014. 250 с.), що свідчить про односторонній погляд дисертанта на проблему, вирішення якої він повторює із дослідження згаданої авторки. Ситуація з покликаннями на джерела дещо покращується у розгляді питання історії капели «Ябцьо-джаз» під керівництвом Леоніда Яблонського.

Характеристика сучасних джазових виконавців та колективів України зосереджена на іменах (Я. Табачник, Р. Юсипей (вказано невірне покликання, має бути 121), О. Микитюк, О. Скрипка, Ю. Теоретичний), ансамблях та гуртах («Гайдамаки», «Kozak System», «Українські барви», «Чумацький шлях»), які представляють різні стилі та напрями сучасної акордеонної музики, яка доповнює українську та світову музичну скарбницю.

Разом з тим, у цьому об'ємному списку ми не помітили відомого українського гурту «Бряц-бенд», становлення якого відбувалося саме в період навчання його учасників у Національній музичній академії України ім. П. Чайковського. У розгляді питання перспектив розвитку мистецтва гри на акордеоні в Україні також не згадується ім'я одного з провідних фахівців досконалого володіння електробаяном, керівника київського гурту «Бряц-бенд» Сергія Троценка.

Цікавою і новою є інформація про сучасний синтез акордеона з іншими жанрами естрадного та джазового мистецтва, у творчості українських гуртів (ДахаБрака, ШоколаД, Козак Систем, Гайдамаки), а також використання електроакордеона в оркестрі НАОНІ, в поєднанні інструмента з новітніми технологіями, у ф'южні та рок-музиці, а також у музичному оформленні театральних вистав, де акордеон набуває функцій не лише інструментального

супроводу, але й символічного образу або драматичної метафори. Дисертант також аналізує освітянське середовище музичних коледжів, інститутів, академій, в якому закладаються основи професійної виконавської школи, що визначає рівень акордеонного мистецтва в навчальних закладах України.

Автор не оминає розгляд низки нинішніх проблем, пов'язаних з недостатньою популяризацією акордеона серед молодого покоління, матеріальним забезпеченням музичних шкіл, брак якісних інструментів, сучасного репертуару тощо. Дисертант пропонує докладати зусилля щодо підняття престижу акордеона на різних рівнях його підтримки й активного впровадження серед молоді, створення сприятливих умов для розвитку українських акордеонних фабрик, відкриття майстерень, впровадження новітніх технологій і матеріалів у виробництво інструментів. Дисертант справедливо вважає, що «підтримка цих тенденцій та активна діяльність у зазначених напрямках сприятимуть подальшому розквіту мистецтва гри на акордеоні в Україні та його інтеграції у світовий музичний простір» (с. 152).

Підрозділ 3.3. стосується інтеграції українського акордеонного мистецтва у світовий культурний простір в аспекті співпраці українських музикантів із зарубіжними композиторами, диригентами та виконавцями. Цим контактам сприяє проведення фестивалів, міжнародних програм (Еразмус+), участь українських музикантів у роботі журі, педагогічна діяльність за межами України у вигляді лекцій, майстер-класів. Ця діяльність презентує світові українську акордеонну школу, яка ґрунтується на сучасних високопрофесійних традиціях, вона також збагачує власний мистецький досвід.

Дисертант аналізує використання акордеоністами сучасних медіа для розвитку власної творчості, розширення слухацької аудиторії та збереження й оновлення традиції в умовах глобалізованого культурного простору, зосереджує увагу на діяльності популяризаторів акордеонного мистецтва, зокрема Катерини Сушко, Василя Бендаса, Сергія Шамрая та інших українські виконавців, які практикують з цифровими платформами. Представлена

інформація розкриває широку картину інтеграції українського акордеонного мистецтва у світовий простір у поєднанні з традиціями та новаторством, що значно розширило горизонти культурної взаємодії.

Висновки. *Загальні висновки дисертації в цілому підсумовують результати проведеного дослідження. Однак, автор не дотримався важливої вимоги щодо відповідності завдань та висновків дослідження. У висновках відсутні чіткі і конкретні відповіді на визначені дисертантом завдання, кількість яких не співпадає із кількістю висновків, що загалом понизило якість підсумку наукового дослідження.*

Список використаних джерел. *Бібліографічний опис Списку використаних джерел не відповідає встановленим вимогам, неналежним чином оформлені окремі публікації авторів, у деяких випадках не вказані роки, кількість сторінок, помилково внесені неіснуючі видання (111, 112).*

10. Загальний висновок і оцінка дисертації. Висловлені пропозиції та зауваження не впливають на загальну високу оцінку актуального за темою, глибокого за змістом, оригінального за висновками до розділів та загальних висновків дослідження. Актуальність представлених в роботі ідей, її новизна, теоретичне і практичне значення не викликають сумнівів.

Спираючись в загальному контексті на цілком позитивні враження від представленої до захисту дисертації, у підсумку відзначимо, що наукова праця Дмитра Федоровича Мотузка є завершеним науковим дослідженням, підтверджує самостійність роботи та перспективність напрямку досліджень в царині акордеонно-баянного мистецтва і містить вагомий потенціал для подальших культурологічно-музикознавчих розвідок проблем українського інструменталізму. Структура дисертації відповідає чинним вимогам до кваліфікаційних праць наукового рівня «доктора філософії». Основні наукові положення пройшли достатню апробацію, публікації у повній мірі відображають тематику дослідження, а також належний фаховий вишкіл автора

– Мотузка Д. Ф., як теоретика, фахівця-конструктора в галузі вдосконалення акустичних якостей акордеона, практикуючого музиканта.

Дисертація Мотузка Дмитра Федоровича *«Еволюція українського акордеонного мистецтва: традиційні та сучасні аспекти»* відповідає пп. 6–9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р., затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за № 155/30023, а її автор заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво.

Офіційний опонент:

доктор мистецтвознавства, професор,
професор кафедри музичної україністики та
народно-інструментального мистецтва
Навчально-наукового інституту мистецтв
Прикарпатського національного
університету ім. Василя Стефаника

М. В. Черепанин